

Dagmara SKRZYWANEK-JAWORSKA\*

 <https://orcid.org/0000-0001-9599-704X>

## POLEMIKA LEONA PINIŃSKIEGO NA TEMAT *CORPUS POSSESSIONIS* Z WYBRANYMI PRZEDSTAWICIELAMI XIX-WIECZNEJ NAUKI PRAWA

### Abstrakt

**Przedmiot badań:** Wiek XIX to czas intensywnej dyskusji na temat *possessio*, którą toczyli najznamienitsi przedstawiciele europejskiej, głównie niemieckiej nauki prawa. Oryginalnym i pozytywnie ocenionym wkładem polskiej myśli prawniczej do tej polemiki było dwutomowe dzieło Leona Pinińskiego pt. *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht*.

**Cel badawczy:** Celem artykułu jest zaprezentowanie teoretyczno-krytycznych rozważań L. Pinińskiego na temat *corpus possessionis*, które znalazły się na wstępie do pierwszego rozdziału monografii, poświęconego nabyciu posiadania rzeczy przez zawłaszczenie. Autor prowadził je w formie polemiki z poglądami wybranych przedstawicieli XIX-wiecznej doktryny, w tym F.C. von Savigny’ego, B. Windscheida, A. Randy i R. von Jheringa.

**Metoda badawcza:** W artykule zastosowana została metoda historyczno-prawna.

**Wyniki:** Teoretyczna dyskusja L. Pinińskiego z poglądami wybranych przedstawicieli nauki prawa na temat *corpus possessionis* ma dziś charakter wyłącznie historyczny. Tym niemniej należy docenić znakomity warsztat polskiego romanisty, świetną orientację w aktualnych w owym czasie poglądach na temat *possessio*, a także logiczną, wnikliwą i merytoryczną argumentację. Wyniki te rozbudzają naukową ciekawość co do autorskiej koncepcji posiadania L. Pinińskiego, także w kontekście interpretacji rzymskiego materiału źródłowego.

**Słowa kluczowe:** Leon Piniński, F.C. von Savigny, R. von Jhering, polska romanistyka prawnicza, *possessio*.

---

\* Dr hab., Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Rzymskiego;  
e-mail: [dskrzywanek@wpia.uni.lodz.pl](mailto:dskrzywanek@wpia.uni.lodz.pl)

## 1. Wprowadzenie

Dwutomowe dzieło Leona Pinińskiego, pt. *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht*<sup>1</sup>, jest oryginalnym wkładem polskiej myśli prawniczej do dyskusji na temat posiadania, którą przez cały XIX w. toczyli przedstawiciele europejskiej, głównie niemieckiej nauki prawa<sup>2</sup>. W literaturze

- <sup>1</sup> **L. Piniński**, *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht. Eine zivilistische Untersuchung*, Bd. 1, Leipzig 1885; **L. Piniński**, *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht. Eine zivilistische Untersuchung*, Bd. 2: *Sukzession in den Besitz, Besitzerwerb animo solo, Besitzwille, Lehre von den juristischen Willenserklärungen*, Leipzig 1888. W nauce niemieckiej odnotowano także opublikowaną w Berlinie pracę: **J. Zielonacki**, *Der Besitz nach dem römischen Rechte*, Berlin 1854. Monografia ta nie spotkała się z pozytywnym przyjęciem, zob. **B. Windscheid**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, 6. Aufl., Bd. 1, Frankfurt a.M. 1887, przyp. (\*), s. 478.
- <sup>2</sup> Obszerną literaturę w tym zakresie otworzyła monografia F.C. von Savigny'ego *Das Recht des Besitzes*, której pierwsze wydanie miało miejsce w 1803 r., a zaprezentowana w niej teoria faktycznego władztwa osoby nad rzeczą stanowiła podstawę i punkt odniesienia dla wszystkich później publikowanych wyników badań na temat *possessio* (w tym opracowaniu: **F.C. von Savigny**, *Das Recht des Besitzes*, 7. aus dem Nachlasse des Verfassers und durch Zusätze des Herausgebers vermehrte Auflage von Adolf Friedrich Rudorff, Wien 1865). Jej rozwinięciem o problematykę posiadania u glosatorów i komentatorów oraz w okresie recepcji prawa rzymskiego, a także o rozwiązania prawa kanonicznego i germańskiego było dzieło: **C.G. Bruns**, *Das Recht des Besitzes im Mittelalter und in der Gegenwart*, Tübingen 1848. W tzw. międzyczasie ukazała się krytyczna względem teorii F.C. von Savigny'ego praca: **E. Gans**, *Ueber die Grundlage des Besitzrechts: eine Duplik*, Berlin 1839. W nieodległym czasie swoje monografie opublikowali: **G. Lenz**, *Das Recht des Besitzes und seine Grundlagen. Zur Einleitung in die Wissenschaft des Römischen Rechts*, Berlin 1860 oraz **A. Randa**, *Der Besitz nach österreichischem Rechte, mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes, des preußischen, französischen und italienischen, des sächsischen und züricherischen Gesetzbuches*, Zweite, durchgesehene und durch die Besitzklagen vermehrte Auflage, Leipzig 1876. Trwającą przez dekady hegemonię F.C. von Savigny'ego w kwestii rozumienia posiadania obalił dopiero **R. von Jhering**, *Ueber den Grund des Besitzschutzes: Eine Revision der Lehre vom Besitz*, 2. verbesserte und vermehrte Auflage, Jena 1869; **R. von Jhering**, *Der Besitzwille. Zugleich eine Kritik der herrschenden juristischen Methode*, Jena 1889. Obok piszących w tym okresie pandektystów, którzy w podręcznikach prawa pandektów dokonywali mniej lub bardziej znaczących modyfikacji teorii F.C. von Savigny'ego, ukazywały się też publikacje, które istotnie umniejszały znaczenie prawa rzymskiego w procesie tworzenia jego współczesnej, kodeksowej konstrukcji. Emil Meischer twierdził, że przyczyna trudności tkwi w niekonsekwentnym, a w rezultacie niespójnym sposobie określenia istoty rzymskiego posiadania przez Rzymian (**E. Meischer**, *Besitz und Besitzschutz: Studien über alte Probleme*, Berlin 1876, s. III–IV). Podobnie E.I. Bekker, który podzielając poprzednie stanowisko, dodał, że jeśli regulacja dotycząca posiadania miałaby znaleźć się w przyszłym BGB, to musi ona być wewnętrznie jednolita, co prawo rzymskie w odniesieniu do kategorii posiadania „zbyt wcześnie zarzuciło,

przedmiotu spierano się intensywnie zarówno o istotę i naturę posiadania, jak również o rolę prawa rzymskiego w budowaniu kodeksowej, a więc przede wszystkim jednolitej i wewnętrznie spójnej instytucji *possessio*<sup>3</sup>. W tym naukowym fermencie szczególnie należy docenić napisaną w całości po niemiecku pracę L. Pinińskiego, profesora prawa rzymskiego, prawnika i historyka sztuki zarazem<sup>4</sup>. Nie był on zaangażowany w proces kodyfikacji niemieckiego prawa cywilnego, ale zabrał, usłyszany zresztą, głos w dyskusji o posiadaniu. W charakterystyczny dla ówczesnej niemieckiej doktryny, bezkompromisowy sposób rozprawił się z teorią posiadania F.C. von Savigny'ego, swobodnie dyskutował z pandektystami i innymi przedstawicielami doktryny, także na temat interpretacji rzymskiego materiału źródłowego. Na koniec twórczo i nowatorsko zmodyfikował tezy przedstawione przez R. von Jheringa. Jeśli ten ostatni docenił „najwyższą solidność” badań prowadzonych przez L. Pinińskiego i podkreślił jego „niezależny sposób myślenia”<sup>5</sup>, to wydaje się, że są to wystarczające argumenty, aby pracę romanisty opatrzyć współczesnym komentarzem. Także wybitny pandektysta, B. Windscheid, nie szczędził mu pochwał, pisząc o pierwszym tomie

---

a czego prawo powszechnie nigdy nie osiągnęło” (E.I. Bekker, *Das Recht des Besitzes bei den Römern: Festgabe an Johann Caspar Bluntschli zum Doktorjubiläum*, Leipzig 1880, s. 354, 397). Spośród innych autorów, których stanowiska zostały odnotowane i szeroko dyskutowane w literaturze przedmiotu, także przez L. Pinińskiego, można wymienić m.in. następujące prace: A. Exner, *Die Lehre vom Rechiserwerb durch Tradition nach österreichischem und gemeinem Recht*, Wien 1867; L. Hauser, *Stellvertretung im Besitz*, Leipzig 1870; V. von Liebe, *Der Besitz als Recht in thesi. Civilistische Abhandlung*, Braunschweig 1876; K. Cosack, *Der Besitz des Erben*, Weimar 1877; W. Kindel, *Die Grundlagen des römischen Besitzrechts*, Berlin 1883.

<sup>3</sup> Szerzej na temat procedowania przepisów o posiadaniu w pracach Komisji kodyfikujących niemieckie prawo cywilne, zob. W. Schubert, *Die Entstehung der Vorschriften des BGB über Besitz und Eigentumsübertragung. Ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte des BGB*, Berlin 1966, s. 57–95.

<sup>4</sup> Leon Jan Piniński (1857–1938). Nota biograficzna, zob. J. Zdrada, „Piniński Leon Jan (1857–1938)”, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, Wrocław 1981, s. 332–337, <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/leon-jan-pininski>; stan na 25.01.2021 r. Szerzej B. Czech-Jezierska, *Profesor Leon Piniński – wybitny lwowski uczonego przelomu XIX i XX wieku*, w: T. Guz, W. Bednaruk, M.R. Palubska (red.), *Ius et historia: księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Markiewiczowi*, Lublin 2011, s. 169–192; R. Wiaderna-Kuśnierz, *Prawo rzymskie na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w okresie międzywojennym (1918–1939)*, Toruń 2015, s. 141–180; G. Nancka, *Szkoła naukowa czy tylko kuźnia talentów? Lwowskie środowisko romanistyczne w latach 1857–1939*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 2020/LXXII/2, s. 219–235. Zob. także W. Dajczak, *Romantyczne inspiracje i bariery polskiej dyskusji o posiadaniu w XX wieku*, *Studia Iuridica* 2016/66, s. 75–89.

<sup>5</sup> R. von Jhering, *Der Besitzwille...*, s. XIV–XV.

*Der Thatbestand...*, że „ta dobrze napisana rozprawa jest zasługą przenikliwości i talentu jej autora”<sup>6</sup>.

Ten artykuł jest opracowaniem jedynie drobnego wycinka pracy L. Pinińskiego. Jako odrębny paragraf stanowi krytyczny wstęp do rozdziału poświęconego nabyciu posiadania rzeczy. Wprawdzie wstęp ten poprzedza rozdział o nabyciu posiadania przez *occupatio*, ale jego merytoryczna zawartość jest szersza, bowiem autor odnosi się dość obszernie także do nabycia posiadania w drodze *traditio*<sup>7</sup>. Leon Piniński prowadzi tu teoretyczne rozważania na temat *corpus possessionis*, odnosząc się do poglądów wybranych przedstawicieli ówczesnej nauki prawa. Ten fragment nie zawiera jeszcze wprawdzie przemyśleń dotyczących autorskiej koncepcji posiadania, ale wyraźnie krytyczny stosunek autora do sposobu definiowania pojęcia *corpus possessionis* w XIX-wiecznej doktrynie, jest punktem wyjścia do dalszych ustaleń w tym zakresie. Zamieszczając ten wstęp na początku dzieła, L. Piniński miał na celu zanegowanie dotychczas sformułowanych poglądów na temat posiadania, przez co porządkował sobie pole do prezentacji własnego stanowiska. Dzięki temu w dalszej narracji mógł już zrezygnować z krytycznej argumentacji na rzecz własnej analizy materiału źródłowego.

Ogólną krytykę teorii faktycznego władztwa osoby nad rzeczą L. Piniński zainicjował w obszernym, merytorycznym *Wprowadzeniu*<sup>8</sup> do swej monografii<sup>9</sup>. Po wypunktowaniu w nim błędów teorii F.C. von Savigny’ego, zmodyfikowaniu tez R. von Jheringa oraz zaprezentowaniu własnych założeń na temat natury i istoty posiadania<sup>10</sup> w merytorycznie uzasadniony sposób stworzył so-

<sup>6</sup> B. Windscheid, *Lehrbuch...*, przyp. 2, s. 499.

<sup>7</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, § 2: *Kritik der herrschenden Begriffsbestimmung des corpus der Besitzergreifung*, s. 39–57.

<sup>8</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 1–38.

<sup>9</sup> Szerzej A. Pikulska-Radomska, D. Skrzywanek-Jaworska, *Leona hr. Pinińskiego Wprowadzenie do teorii posiadania*, w: A. Lityński, A. Matan, M. Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka (red.), *Verus amicus rara avis est. Studia poświęcone pamięci Wojciecha Organisciaka*, Katowice 2020, s. 664–676.

<sup>10</sup> Leon Piniński uważał, że posiadanie jest związkiem o znaczeniu gospodarczym, który istnieje między osobą a rzeczą. Jest to relacja opierająca się na założeniu, że rzecz gospodarczo służy określonej osobie. Takie korzystanie z rzeczy i pobieranie z niej pożytków decyduje o trwałości posiadania. Autor podkreślał, że o tym, czy stan faktyczny polega na służeniu rzeczy określonej osobie, powinny decydować zasady obrotu oraz panujące zwyczaje, a nie zewnętrzne kryteria determinujące istnienie posiadania. Uważał, że jednym z błędów teorii dominującej było właśnie poszukiwanie i definiowanie takich kryteriów. Tak L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, w szczególności s. 26–33. Zob. B. Windscheid (*Lehrbuch...*, przyp. 8, s. 502), który zarzucił polskiemu romanście, że kategoria gospodarczego związku człowieka z rzeczą jest

bie przestrzeń do zawężenia interesującego go obszaru badawczego. Wyraził przekonanie, że ograniczenie badań do „najprostszego przejawu relacji posiadania (*Besitzverhältnis*), mianowicie aktu objęcia rzeczy w posiadanie, i to bez pośrednictwa osób trzecich”<sup>11</sup> jest w zupełności wystarczające do osiągnięcia postawionego sobie celu.

Temu celowi też L. Piniński podporządkował plan dzieła, które podzielił na trzy części, nierównomiernie rozmieszczone w dwóch tomach monografii. Pierwsza z części objęła krytyczno- oraz dogmatyczno-prawną analizę „zewnątrznej strony aktu nabycia posiadania”, druga, odpowiednio, „wewnętrznej strony aktu nabycia posiadania (*animus*)”, ostatnia zaś, poświęcona została zmodyfikowaniu obowiązującej wówczas „nauki o prawnych oświadczeniach woli w ogólności”<sup>12</sup>. Część poświęcona *corpus possessionis* objęła trzy rozdziały, z których pierwszy (*Zawłaszczenie*)<sup>13</sup> w całości, a drugi (*Tradycja*) w znacznej części złożyły się na pierwszy tom monografii<sup>14</sup>. W tomie drugim autor w pierwszej kolejności zakończył rozważania na temat nabycia posiadania przez tradycję<sup>15</sup>, a następny rozdział tej części poświęcił „nabyciu posiadania *solo animo*”<sup>16</sup>. W tomie tym znalazły się ponadto druga część dzieła dotycząca *animus*<sup>17</sup> oraz część trzecia, na którą złożyły się dwa obszernie rozdziały o teorii oświadczeń woli<sup>18</sup>.

Teoretyczno-krytyczne rozważania o *corpus possessionis* autor umieścił zaraz po *Wprowadzeniu* jako odrębny, wprowadzający paragraf do pierwszego rozdziału monografii o nabyciu posiadania rzeczy w drodze zawłaszczenia. Leon Piniński rozpoczął je od konfrontacji ze stanowiskiem F.C. von Savigny’ego.

---

tylko „bezużyteczną metaforą”. Uważał, że wyrażenie „służenie rzeczy osobie” nie oznacza nic poza tym, że rzecz jest tej osobie podporządkowana, a tak może być tylko wówczas, gdy tą rzeczą włada.

<sup>11</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 33–34. Z dalszych rozważań, autor świadomie wyłączył zarówno problematykę zastępstwa w posiadaniu, jak również posiadanie prawa.

<sup>12</sup> Zob. A. Pikulska-Radomska, D. Skrzywanek-Jaworska, *Leona hr. Pinińskiego...*, s. 675–676.

<sup>13</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 39–228. Omówienie przypadków nabycia *possessio* w drodze zawłaszczenia służyć miało z jednej strony naukowemu uzasadnieniu kategorii gospodarczego związku człowieka z rzeczą, z drugiej zaś podkreśleniu różnic poglądów autora w stosunku do teorii R. von Jheringa (*Ibidem*, s. 36–37).

<sup>14</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 229–398. Z kolei w rozdziale dotyczącym nabycia posiadania przez tradycję, L. Piniński poszukiwał przede wszystkim odpowiedzi na pytanie, czy możliwa jest sukcesja posiadania.

<sup>15</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 2, s. 1–67.

<sup>16</sup> *Ibidem*, s. 68–147.

<sup>17</sup> *Ibidem*, s. 148–280.

<sup>18</sup> *Ibidem*, s. 281–600.

## 2. Polemika z F.C. von Savigny'm

Według F.C. von Savigny'ego<sup>19</sup> nabycie posiadania polega na „zawładnięciu (*corpus* lub *factum*)”, któremu „towarzyszy określona wola (*animus*)”<sup>20</sup>. Zawładnięcie rzeczą jest więc pierwszą przesłanką nabycia każdego posiadania, zaś akt, którym nabywca wchodzi z rzeczą w fizyczny kontakt, prawnik określił jako „Apprehension”<sup>21</sup>. To symptomatyczne, że autor ten nadał niemiecką formę łacińskiemu rzeczownikowi, co świadczy tylko o znaczeniu, jakie przypisał aktowi objęcia rzeczy. Dodał, że choć „w całej teorii posiadania nie ma niczego prostszego do określenia i bardziej jednoznacznego” aniżeli natura takiego fizycznego działania, to właśnie w tym przypadku prawo rzymskie zostało niewłaściwie zrozumiane<sup>22</sup>.

Zgodnie z poglądem ugruntowanym we wcześniejszej nauce, co F.C. von Savigny odnotował na wstępie rozważań o nabyciu posiadania, pod pojęciem *factum* rozumiano bezpośredni kontakt z rzeczą, który w przypadku ruchomości przyjmował postać jej uchwycenia, a w przypadku nieruchomości polegał na wkroczeniu na grunt i dokonaniu tam czynności świadczącej o nabyciu fizycznego władztwa, np. oboraniu gruntu lub postawieniu wokół niego ogrodzenia. Autor podkreślił zarazem, że prawo rzymskie znało wiele przypadków nabycia posiadania, które następowało wprawdzie wskutek zawładnięcia rzeczą, ale z pominięciem bezpośredniego z nią kontaktu. Chodziło mu o tzw. *actus adscititii* polegający na zastosowaniu fikcji prawnej, na podstawie której nabycie posiadania następowało po dokonaniu aktu o symbolicznym znaczeniu (*apprehensio ficta*)<sup>23</sup>. Jak podawał, z powołaniem na wcześniejszą literaturę przedmio-

<sup>19</sup> Friedrich Carl von Savigny (1779–1861). Nota biograficzna, zob. **D. Nörr**, „Savigny, Carl von”, *Neue Deutsche Biographie*, t. 22, Berlin 2005, s. 470–473, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118605909.html#ndbcontent>; stan na 25.01.2021 r.

<sup>20</sup> **F.C. von Savigny**, *Das Recht...*, s. 205, z powołaniem m.in. na D. 41,2,3,1 (Paul. 54 *ad ed.*), D. 41,2,8 (Paul. 65 *ad ed.*). Szerzej na temat koncepcji faktycznego władztwa, *Ibidem*, § 9 (*Materieller Begriff des Besitzes*), s. 108–138; § 10 (*Literärgeschichte des Begriffs*), s. 139–170.

<sup>21</sup> *Ibidem*, s. 206.

<sup>22</sup> *Ibidem*.

<sup>23</sup> *Ibidem*, s. 207, z powołaniem na Azona (przyp. 2) i H. Donellusa (przyp. 3). Zob. także **L.A. Warnkönig**, *Institutionis Iuris Romani Privati*, 3. Aufl., Bonnæ 1834: §. 301. *Corporealiter possidere incipimus, non solum, cum manu rem ipsam apprehendimus, sed quolibet facto, quo nostra omniumque opinione res imperio nostro subjekta haberi incipit; neque fictae apprehensiones vel adscititii actus ad adipiscendam rei alicujus detentionem in jure admittuntur (2) [ut vulgaris fert opinio]*.

tu, nabycie takie dopuszczano w przypadku przeniesienia posiadania w drodze tradycji<sup>24</sup> oraz jako skutek nabycia własności<sup>25</sup>, wykluczano zaś w przypadkach nabycia posiadania za pośrednictwem innych osób<sup>26</sup> oraz jako skutek działań bezprawnych<sup>27</sup>. Nie podawał nawet w wątpliwość możliwości nabycia posiadania przy zastosowaniu fikcji, ale w niektórych sytuacjach krytykował jej wykorzystanie w argumentacji dotyczącej faktów, a nie prawa. Postulował zarazem zerwanie z dotychczasowym, w jego ocenie milcząco i *a priori* przyjmowanym w literaturze założeniem istnienia pojęcia „zawładnięcie rzeczą” (*Apprehension*) i nadanie mu nowego, precyzyjnego znaczenia, poprzez określenie cech charakteryzujących ten akt nabycia.

Kto trzyma w ręce sztukę złota, jest jej posiadaczem, nie ma co do tego wątpliwości: i z tego oraz innych podobnych przypadków pojęcie zawładnięcia w ogóle się wywodzi (od uchwycenia – *apprehensio*; przyp. D. S.-J.), które w każdym nabyciu posiadania powinno być istotne. Ale w tej sytuacji jest jeszcze coś innego, co tylko przypadkiem łączy się z takim zawładnięciem: mianowicie fizyczna możliwość bezpośredniego oddziaływania na rzecz, z wyłączeniem wpływu na nią innych osób (podkr. D. S.-J.). Temu, że w owej sytuacji obie te cechy się zawierają, nie da się zaprzeczyć; to, że przypadkiem łączy się to z zawładnięciem, wynika z faktu, że można sobie wyobrazić zarówno ową (fizyczną – przyp. D. S.-J.) możliwość bez zawładnięcia (rzeczą – przyp. D. S.-J.), jak i zawładnięcie (rzeczą – przyp. D. S.-J.) bez owej (fizycznej – przyp. D. S.-J.) możliwości. Pierwsza sytuacja: ponieważ ten, kto w każdej chwili może uchwycić rzecz, która przed nim leży, jest bez wątpienia w takim samym, nieograniczonym zakresie władającym tą rzeczą (*Herr dieser Sache*), jak ten, kto ją rzeczywiście uchwycił. Druga sytuacja: ponieważ każdy, kto jest związany powozem bezpośrednio go dotyka, to można by łatwiej sądzić, że jest nim spletny, aniżeli, że go posiada.

Owa fizyczna możliwość jest więc tym, co jako *factum* (Factum) musi zawierać się w każdym nabyciu posiadania: na jej podstawie daje się w jednokowy sposób wytłumaczyć wszystkie poszczególne rozstrzygnięcia znajdujące się w źródłach prawa; w pojęciu tym (fizycznej możliwości – przyp. D. S.-J.) w ogóle nie mieści się zawładnięcie i nie ma już żadnego przypadku, co do którego należałoby przyjąć fikcyjne nabycie (posiadania – przyp. D. S.-J.)<sup>28</sup>.

<sup>24</sup> F.C. von Savigny, *Das Recht*..., s. 208, z powołaniem na A. Alciantusa, H. Donellusa i G. Obrechta (przyp. 4).

<sup>25</sup> *Ibidem*, z powołaniem na Azona i U. Zasiusa (przyp. 5).

<sup>26</sup> *Ibidem*, z powołaniem na U. Zasiusa i M. de Valentia (przyp. 3).

<sup>27</sup> *Ibidem*, z powołaniem na J.F. de Retesa i A. Gomeza (przyp. 2).

<sup>28</sup> *Ibidem*, s. 210–211, 236. Potwierdzeniem słuszności tego twierdzenia miała być sformułowana przez Paulusa (D. 41,2,1,21; Paul. 54 *ad ed.*) reguła (tak *ibidem*, s. 212): [...] *Non est enim corpore et tactu necesse adprehendere possessionem, sed etiam oculis et affectu* [...]. Weryfikacja

Zgodnie z założeniem przyjętym przez F.C. von Savigny'ego, zawładnięcie jest więc aktem, który tworzy fizyczne władztwo osoby nad rzeczą. W chwili jego dokonania, kiedy szczególnie wyeksponowany jest element *corpus*, należy założyć istnienie bezpośredniej i wyłącznej możliwości oddziaływania osoby na rzecz. Innymi słowy, *corpus possessionis* to władztwo fizyczne, to istniejąca w chwili nabycia możliwość bezpośredniego wpływu podmiotu na rzecz, z wykluczeniem innych osób<sup>29</sup>.

Leon Piniński uważał, że obie cechy charakteryzujące akt nabycia władztwa fizycznego, to jest zarówno „obecność” (*Gegenwärtigkeit*), jak i „wyłączność” (*Ausschliesslichkeit*) oddziaływania podmiotu na rzecz, w oczywisty sposób nie należą do istoty *Apprehension*<sup>30</sup>. W swej ocenie odwoływał się bezpośrednio do argumentacji R. von Jheringa, uważając, że ten w swej znakomitej monografii w wystarczająco przekonujący sposób uzasadnił błędy popełnione przez F.C. von Savigny'ego. Był przekonany, że po opublikowaniu *Ueber den Grund des Besitzschutzes* możliwe są już tylko dwa rozwiązania: całkowita rezygnacja z teorii dominującej albo jej istotna modyfikacja<sup>31</sup>. Odnotował, że nawet najbardziej zagorzały orędownik dotychczasowej doktryny, jakim był A. Randa,

---

zarówno stanowiska F.C. von Savigny'ego, jak i innych przedstawicieli ówczesnej doktryny, w tym pandektystów, w zakresie interpretacji rzymskiego materiału źródłowego, nie jest przedmiotem tego opracowania. W pracy L. Pinińskiego są to rozważania włączone do właściwych rozdziałów jego monografii, gdzie autor omawia wybrane źródła *ius Romanum*, w kontekście teorii posiadania rozumianego jako gospodarczy związek człowieka z rzeczą.

<sup>29</sup> Możliwość tę gwarantowała bezpośrednia obecność nabywcy przy dokonywaniu aktu objęcia rzeczy w posiadanie, co F.C. von Savigny założył zarówno w odniesieniu do nieruchomości, jak i rzeczy ruchomych (F.C. von Savigny, *Das Recht...*, s. 212, 216). Tylko ona mogła determinować samowolne władanie rzeczą (*Ibidem*, s. 214). Nabyciu fizycznego władztwa musiała ponadto towarzyszyć świadomość przyszłego nabywcy co do tego, że możliwość samowolnego władania rzeczą jest rozumiana jako bezpośrednia i osobista (*Ibidem*, s. 238). Stąd, jak zauważył R. von Jhering (*Ueber den Grund...*, 161–162), w tych fragmentach źródłowych, które nie mówią o wymogu obecności nabywcy przy objęciu rzeczy w posiadanie, F.C. von Savigny (*Das Recht...*, s. 220, 225) *a priori* założył jego istnienie: D. 41,2,1,21 (Paul. 54 *ad ed.*); D. 41,1,9,6 (Gaius 2 *rer. cott.*). Szerzej R. von Jhering, *Ueber den Grund...*, s. 160–179.

<sup>30</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 40.

<sup>31</sup> Rudolf von Jhering zanegował zarówno koncepcję posiadania rozumianego jako faktyczne władztwo osoby nad rzeczą, jak i ustalenia F.C. von Savigny'ego co do *corpus possessionis*, w tym kryterium fizycznej możliwości oddziaływania na rzecz. Autor ten podkreślał ścisły związek pomiędzy posiadaniem a własnością, uznając, że posiadanie, w zakresie swej zewnętrznej istoty, jest faktycznym odzwierciedleniem własności (*Der Besitz die Thatächlichkeit des Eigentums*). Polega ono na „normalnym, zewnętrznym stanie rzeczy, w którym spełnia ona swe ekonomiczne przeznaczenie, by służyć człowiekowi”. Szerzej R. von Jhering, *Ueber den Grund...*, s. 179–193.



broniąc podstawowych założeń teorii F.C. von Savigny'ego, jego wyjaśnienie *corpus possessionis* uznał za zbyt wąskie<sup>32</sup>.

Tak jak R. von Jhering, także L. Piniński podniósł w pierwszej kolejności zarzut, że możliwość natychmiastowego, fizycznego oddziaływania na rzecz odpada zawsze i w naturalny sposób w tych wszystkich przypadkach objęcia rzeczy w posiadanie, gdy nabywca jest nieobecny<sup>33</sup>. Wymóg ten pozostawał zresztą w całkowitej sprzeczności z nabyciem *corpus* przez uzyskanie fizycznej kontroli nad rzeczą ruchomą w drodze objęcia jej nadzorem (*custodia*). I choć F.C. von Savigny dopuścił w tej sytuacji istnienie wyjątku od reguły, to, zdaniem obu prawników, jego uzasadnienie było nie tylko trudne do zrozumienia, ale i do zaakceptowania z punktu widzenia interpretacji rzymskiego materiału źródłowego<sup>34</sup>. Brzmiało ono następująco;

Każdy ma nad swoim domem pewniejsze władztwo aniżeli nad całym innym majątkiem, i jednocześnie, poprzez to władztwo, ma „custodia” wszystkich rzeczy, które się w domu znajdują<sup>35</sup>.

*Custodia*, a wraz z nią świadomość faktycznej władzy gwarantują zatem „pewniejsze władztwo” podmiotu. Innymi słowy to, co znajduje się w domu osoby, jest w jej *custodia*, a nabycie posiadania może nastąpić w czasie nieobecności dlatego, że rzecz dostarczono do domu świadomego faktycznego władztwa nabywcy.

Nie lepiej wyglądała, zdaniem L. Pinińskiego, druga cecha aktu nabycia posiadania, mianowicie „wyłączność” fizycznej możliwości oddziaływania na rzecz. Rozważaniom na temat tego kryterium poświęcił dużo uwagi, analizując zarówno jego rozumienie u różnych autorów, jak i proponując własną wersję jego interpretacji. Był zdania, że faktyczne władztwo może być wyłączne tylko wtedy, gdy jest absolutnie pewne i całkowicie nieograniczone<sup>36</sup>. Tymczasem, jak zauważył, możliwość samowolnego, fizycznego oddziaływania na rzecz mogą z łatwością unicestwić przeszkody dwojakiego rodzaju. Są nimi siły przyrody oraz cudza przewaga.

<sup>32</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 40. A. Randa, *Der Besitz...*, s. 286: (pisownia zgodna z oryginałem) „Es ist nun m.E. allerdings richtig, daß die Savigny'sche Deffinition der Apprehension: als unmittelbarer gegenwärtiger Möglichkeit der willkürlichen Einwirkung auf die Sache (§ 18) viel zu enge ist [...]”.

<sup>33</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 40. R. von Jhering, *Ueber den Grund...*, s. 162.

<sup>34</sup> R. von Jhering, *ibidem*.

<sup>35</sup> F.C. von Savigny, *Das Recht...*, s. 227, z powołaniem na D. 41,2,18,2 (Celsus 23 dig.) i D. 23,3,9,3 (Ulp. 31 ad Sab.). Zob. krytycznie R. von Jhering, *Ueber den Grund...*, s. 162–163.

<sup>36</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 41.

Gdy chodzi o zjawiska przyrody, to po uwzględnieniu fizycznej wytrzymałości rzeczy, pewność *possessio* jest, zdaniem L. Pinińskiego, wyłącznie względna. Słusznie podnosi, że nie ma aż tak bezpiecznego władztwa, którego nie byłaby w stanie udaremnić *vis maior*. Gdy chodzi o drugą przeszkodę, to możliwość jego sprawowania może zostać wyłączona przez wpływ osób trzecich, które mają przewagę nad władającym. Leon Piniński podkreślał, że pojęciu wyłącznego władztwa odpowiadać mógłby w zasadzie tylko taki rodzaj faktycznego stanu, w którym posiadający zdołałby odeprzeć każdą zewnętrzną ingerencję przy pomocy własnej siły. Dodawał, że w odniesieniu do niektórych rodzajów rzeczy, jak np. nieruchomości, tak rozumiana relacja jest w ogóle nie do pomyślenia<sup>37</sup>. Podkreślał, że bardzo często pozycja posiadacza rzeczy wcale nie jest mocniejsza aniżeli jakiegokolwiek osoby trzeciej, która znalazła się w jej pobliżu. Zainspirowany poglądami R. von Jheringa twierdził, że lepszą gwarancją możliwości sprawowania władztwa, aniżeli fizyczne środki ochrony, są czynniki moralne. Mogła to być więc obawa ze strony osób trzecich przed karno- lub cywilnoprawnymi sankcjami lub respektowanie cudzej sfery prawnej mające swe oparcie w zasadach etycznych<sup>38</sup>. Pisał, że nawet przed zdarzeniami naturalnymi powinno się chronić posiadacza tylko o tyle, o ile chodzi o siły, których nie można odeprzeć, które zdolne są do unicestwienia sprawowanej przez osobę władzy nad rzeczą. Podsumowaniem tych rozważań było stwierdzenie autora, że władztwo fizyczne, o ile w ogóle o takim może być mowa, jest w większości sytuacji wyłącznie niepewne i ograniczone. Innymi słowy, w takich przypadkach, gdy objęcie w posiadanie nie gwarantuje możliwości natychmiastowego działania na rzecz, także jego sprawowanie w przyszłości może być tylko mniej lub bardziej pewne<sup>39</sup>.

W dalszej kolejności L. Piniński odniósł się do modyfikacji dotychczasowego rozumienia pojęcia *corpus possessionis*, których dokonali znakomity pandektysta B. Windscheid oraz A. Randa, profesor prawa cywilnego Uniwersytetu Praskiego. Przed ustosunkowaniem się do ich uwag L. Piniński podkreślił z wyraźnym zadowoleniem, że są one odpowiedzią doktryny na polemikę R. von Jheringa z teorią F.C. von Savigny'ego<sup>40</sup>.

<sup>37</sup> *Ibidem*. Dodał, że przy objęciu rzeczy w posiadanie, prawo rzymskie nie wymagało wysokiego stopnia bezpieczeństwa, gdy chodzi zarówno o działanie sił natury, jak i ingerencję osób trzecich.

<sup>38</sup> *Ibidem*, z powołaniem na: **R. von Jhering**, *Ueber den Grund...*, s. 180.

<sup>39</sup> **L. Piniński**, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 42.

<sup>40</sup> *Ibidem*. Zob. m.in. **B. Windscheid**, *Lehrbuch...*, s. 501, przyp. 8: (pisownia zgodna z oryginałem) „Im Uebrigen wir nicht bestritten werden dürfen, daß Jhering's Polemik gegen die Savigny'sche

### 3. Polemika z B. Windscheidem

Bernhard Windscheid<sup>41</sup> zrezygnował z elementów „obecności” i „wyłącznieści” działania podmiotu w chwili nabycia, definiując *corpus possessionis* jako „możliwość oddziaływania na rzecz według upodobania”<sup>42</sup>.

Leon Piniński uznał, że rezygnując z wymogu wyłączności, pandektysta podał tym samym w wątpliwość ideę faktycznego władztwa. W sytuacji bowiem, gdy nie jest ono wyłączone, nie chroni też przed cudzą przewagą.

„Władza”, którą każdy może odeprzeć jest żadną władzą; moja „władza”, która nie czyni mnie mocniejszym aniżeli wszystkich innych, nie zasługuje dłużej na takie określenie. „Władztwo”, które zawdzięczam jedynie dobrej woli tych, którzy faktycznie byłiby w stanie mi ją odebrać, nie jest rzeczywistym władztwem<sup>43</sup>.

Choć, zdaniem L. Pinińskiego, wprowadzona przez B. Windscheida modyfikacja pozwoliła na rozszerzenie pojęcia *corpus*, to pozostawiła je nadal nieokreślonym. Uważał, że możliwość takiego działania na rzecz, które jest ani wyłączone, ani osobiste, nie może być też „dowolne”. Twierdzenie to poparł dwoma przykładami. Pierwszy z nich dotyczył drewna ściętego w lesie oddalonym od miejsca aktualnego pobytu posiadacza, drugi zaś rzeczy wniesionych do domu podczas jego nieobecności. Dowodził, że w obu tych sytuacjach nie można tymczasowo oddziaływać na rzecz „według upodobania”, ponieważ w ogóle jest się takiej możliwości pozbawionym. Podobna argumentacja dotyczyła kryterium wyłączności. Jeśli nie jest się w stanie wyłączyć oddziaływania osoby trzeciej na rzecz, to takie działanie posiadacza nie jest już „dowolne” i zależy zarówno od jego upodobania, jak i upodobania tej osoby, by nie chciała przeszkadzać mu w sprawowaniu władztwa<sup>44</sup>.

---

Formulierung manches Treffende enthält, und auch ich bin dadurch bestimmt worden, sie, die in früheren Ausgaben dieses Lehrbuchs festgehalten worden war, fallen zu lassen”.

<sup>41</sup> Bernhard Windscheid (1817–1892). Nota biograficzna, zob. E. Landsberg, „Windscheid, Bernhard”, Allgemeine Deutsche Biographie, t. 43, Leipzig 1898, s. 423–425, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd11880751X.html#adbcontent>; stan na 25.01.2021 r.

<sup>42</sup> B. Windscheid, *Lehrbuch...*, s. 499: (pisownia zgodna z oryginałem) „Die Erlangung der tatsächlichen Gewalt über die Sache setzt nicht körperliche Berührung der Sache voraus. Wer sich in Gegenwart der Sache befindet, hat, wenn ihn sonst nichts an der Möglichkeit hindert, nach Belieben auf sie einzuwirken, die tatsächliche Gewalt über die Sache nicht minder, als wer sie in Händen hält oder mit Füßen betritt”.

<sup>43</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 42.

<sup>44</sup> *Ibidem*, s. 42–43.

Podsumowując, pominięcie w definicji *corpus* elementów obecności i wyłączeniowości, a dodanie frazy „według upodobania” nie przydało jej, zdaniem L. Pinińskiego, żadnego konkretnego sensu. Sformułowanie to oznacza wyłącznie możliwość (często niebezpieczną i niepewną) sprawowania władztwa, które niejednokrotnie przysługuje w tym samym czasie większej liczbie osób, bez możliwości uzasadnionego przypisania go jednej z nich. Zarzucił wreszcie B. Windscheidowi i to, że on sam nie wyjaśnił sensu użytej frazy. Leon Piniński suponował, że mogło tu chodzić pandektyście albo o większą siłę, dzięki której można by wyłączyć działanie osób trzecich, albo o relatywną bliskość względem rzeczy, dzięki której możliwość oddziaływania wydaje się być bardziej bezpośrednia aniżeli ta, która przysługuje innym osobom, albo wreszcie o większe prawdopodobieństwo, że sprawowania władztwa nie udaremnią zewnętrzne przeszkody. Podkreślił, że niedoprecyzowanie użytego pojęcia rodzi uzasadnione wątpliwości co do jego znaczenia, a definicję B. Windscheida czyni przez to całkowicie bezużyteczną<sup>45</sup>.

#### 4. Polemika z A. Randą

Różnicę w stosunku do stanowiska B. Windscheida L. Piniński dostrzegł w teorii A. Randy<sup>46</sup>, który także poszukiwał rozszerzenia analizowanego pojęcia. Zdaniem polskiego romanisty, autor ten nie tyle zdystansował się od użytych przez F.C. von Savigny’ego sformułowań, co nadał im znacząco odmienny sens<sup>47</sup>. Fizyczne władztwo nad rzeczą określił jako faktycznie chronioną „możliwość bezpośredniego i wyłącznego, fizycznego władania rzeczą”<sup>48</sup>.

<sup>45</sup> *Ibidem*, s. 43–44. Leon Piniński rozszerzył powyższą argumentację na stanowisko prezentowane przez A. Exnera, uważając, że i temu autorowi nie udało się właściwie uchwycić istoty detencji: „[...] detentor musi znaleźć się w takiej relacji do rzeczy, że można o nim powiedzieć, że ją ma, a nie tylko, że może ją mieć lub, że dopiero ją otrzyma; jego położenie jako takie musi już wskazywać na niego jako władającego rzeczą, a w nim samym wzbudzić świadomość władztwa i możliwość jego uzasadnienia” (A. Exner, *Die Lehre...*, s. 89). L. Piniński (*Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 44), podobnie, jak A. Randa (*Der Besitz...*, s. 282, przyp. 5: Sformułowanie A. Exnera [...] – „umgeht die Lösung”), określił to stanowisko jako będące jedynie obejściem, a nie rozwiązaniem problemu.

<sup>46</sup> Antonin Randa (1834–1914). Nota biograficzna, zob. J. Cvetler, „Randa, Antonin von”, *Österreichisches Biographisches Lexikon*, t. 8, Wien 1983, s. 410–411, [http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1\\_R/Randa\\_Antonin\\_1834\\_1914.xml?frames=yes116328185](http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_R/Randa_Antonin_1834_1914.xml?frames=yes116328185); stan na 25.01.2021 r.

<sup>47</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 45.

<sup>48</sup> A. Randa, *Der Besitz...*, s. 280–281: (pisownia zgodna z oryginałem) „Der Besitz setzt dem §. 309. zufolge nebst dem Besitzwillen physische Macht über die Sache voraus, d.i. Möglichkeit

Zdaniem L. Pinińskiego dookreślenia wymagały użyte przez A. Randę pojęcia bezpośredniości oraz wyłączności. Zauważył, z powołaniem na A. Exnera<sup>49</sup>, że pierwsze z nich zastąpiło w zasadzie wymóg obecności, który pozostawał w ścisłym związku z możliwością fizycznego działania na rzecz. Skomentował tę uwagę w ten sposób, że nadanie mu przez A. Randę innego znaczenia, aniżeli powyższe, czyniłoby to kryterium całkowicie niejasnym<sup>50</sup>. Znacznie więcej miejsca L. Piniński poświęcił wyłączności, podkreślając, że słowa tego A. Randa nie użył w jego dotychczasowym rozumieniu<sup>51</sup>. Pojęcie odnoszące się do możliwości samowolnego oddziaływania na rzecz oznaczało dotychczas tylko faktyczną możliwość odparcia przez władającego wpływu osób trzecich. W innym wypadku możliwość taka mogłaby przysługiwać również wszystkim tym, którzy tylko chcieliby oddziaływać na rzecz i nie miałyby tu znaczenia, że osoby te faktycznie nie uczyniły z niej użytku. Podał przemawiający do wyobraźni przykład. Jeśli mówi się, że ktoś może wyłącznie prowadzić przedsiębiorstwo, to oznacza to, że wszyscy pozostali tego robić nie mogą<sup>52</sup>. Takie samo znaczenie należałoby, zdaniem L. Pinińskiego, przypisać słowu „wyłącznie” w odniesieniu do faktycznej możliwości władania rzeczą.

Antonin Randa sam wyjaśnił przyczynę nadania temu słowu innego niż dotychczas sensu<sup>53</sup>. Jego zdaniem „nie chodzi tu o możliwą przewagę osób trzecich; ważne jest jednakże to, że jej nie realizują”<sup>54</sup>. Podobne wyjaśnienie (tak L. Piniński<sup>55</sup>) można znaleźć także u B. Windscheida, choć sam A. Randa określił je jako „konieczną korektę” stanowiska pandektysty, który zrezygnował z tego elementu w pojęciu *corpus possessionis*<sup>56</sup>.

---

unmittelbarer und ausschließlicher körperlicher Verfügung über dieselbe”. Uwaga L. Pinińskiego o rezygnacji przez A. Randę z wymogu możliwości „natychmiastowej” (*Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 45) odnosiła się do pierwszego wydania *Der Besitz [...]* z 1865 r. Por. A. Exner, *Die Lehre...*, s. 88, przyp. 6.

<sup>49</sup> Adolf Exner (1841–1894). Nota biograficzna, zob. I. Pfaff, „Exner, Adolf”, *Allgemeine Deutsche Biographie*, t. 48, Leipzig 1904, s. 456–459, <https://www.deutsche-biographie.de/pn-d11896061X.html#adbcontent>; stan na 25.01.2021 r.

<sup>50</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 45.

<sup>51</sup> *Ibidem*.

<sup>52</sup> *Ibidem*, s. 46. Doprecyzował, że zostaną oni wykluczeni przez władającego, a nie tylko to, że w rzeczywistości tego nie uczynili lub nie zechcą uczynić.

<sup>53</sup> *Ibidem*.

<sup>54</sup> A. Randa, *Der Besitz...*, s. 284, przyp. 10: (pisownia zgodna z oryginałem) „Auf die mögliche Uebermacht Dritter kommt allerdings Nichts an; wichtig aber ist, daß sie dieselbe nicht geltend machen”.

<sup>55</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 46.

<sup>56</sup> A. Randa, *Der Besitz...*: „die nöthige Korrektur”.

Nie jest wymagane, aby być mocniejszym, niż wszyscy inni, którym mogłoby przyjść na myśl oddziaływanie na rzecz, ale to jedynie, że w danym momencie, tu i teraz żadna cudza siła nie wyłączy naszej<sup>57</sup>.

Leon Piniński nie zadowolił się powyższym, zacytowanym *expressis verbis* wyjaśnieniem, lecz rozwinął ten wątek w dalszej części rozważań. Nurtowało go pytanie o to, kiedy będzie można stwierdzić, że cudza siła „w danym momencie” wyłączyła możliwość działania na rzecz. Wyraził pogląd, że jeśli detencja byłaby uchwytnym fizycznym stanem i polegała, na przykład, na staniu na rzeczy lub trzymaniu jej w ręce, to odpowiedź na pytanie, czy stan ten istnieje, a więc także, czy i kiedy może on zostać zniszczony przez obcą ingerencję, byłaby prosta. Uważał, że można by nawet sądzić, iż możliwość wpływu jest właściwie tylko wtedy wyłączona, gdy niemożliwe jest zajmowanie się rzeczą. Nie dotyczy to wszakże nieposiadających, gdyż, jak zauważył, w przeciwnym wypadku należałoby założyć, że każdy posiadacz musi mieć siłę uniemożliwiającą działanie osobie trzeciej. Zasygnalizował, że skoro możliwość oddziaływania przez posiadacza na rzecz często nie jest bieżąca, to można zapytać, jak w ogóle w danym momencie tę możliwość wyłączyć<sup>58</sup>.

Przygotowując pole do sformułowania kolejnych uwag związanych z modyfikacjami pojęcia *corpus possessionis*, L. Piniński podkreślił swoje stanowisko, gdy chodzi o wpływ osób trzecich na posiadanie. Uważał, że we wszystkich przypadkach, w których władztwo zniszczone zostanie cudzą przewagą, nie chodzi o wyłączenie zwykłej możliwości oddziaływania na rzecz, ale o wyłączenie dopiero jej rzeczywistej realizacji. Jego zdaniem, fizyczna władza podmiotu zostanie obalona przez osobę trzecią dopiero wtedy, gdy ta w skuteczny sposób przeciwstawi się fizycznemu oddziaływaniu podmiotu na rzecz<sup>59</sup>.

Kontynuując ten wątek, L. Piniński opisał przypadek ilustrujący wadliwość innego rozumienia kryterium wyłączności. Chodziło o sytuację, w której czasowo lub w ogóle nie podejmuje się fizycznego oddziaływania na rzecz, jednak wystarczająca do nabycia władztwa możliwość działania przysługiwała jednocześnie kilku osobom. Zapytał, kto wówczas będzie posiadaczem i podkreślił często istniejącą w praktyce trwałość takiej sytuacji. Pisał, że są nawet rzeczy, których natura i ekonomiczne przeznaczenie polega właśnie na tym, że je nabywamy, korzystamy z nich, używamy je i zużywamy, bez fizycznego się z nimi

<sup>57</sup> B. Windscheid, *Lehrbuch...*, s. 499, przyp. 4.

<sup>58</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 46.

<sup>59</sup> *Ibidem*, s. 47.

zetknięcia lub nawet zobaczenia ich. Podał dwa przykłady. Obornik rozrzucony na polu, który spełnia swoje gospodarcze przeznaczenie, rozkłada się i przestaje istnieć, bez większego na to wpływu. Także skoszone zboże, które przez kilka dni leży na polu bez nadzoru, i z którego pracownik pobrał część tytułem należnego mu wynagrodzenia, jest posiadane i dalej tradowane, bez fizycznego z nim zetknięcia. Leon Piniński zauważył ponadto, że pytanie o możliwość urzeczywistnienia samowolnego oddziaływania na rzecz często w ogóle może nawet nie pojawić się podczas trwania posiadania. Podsumował, że sama okoliczność wprowadzenia do definicji *possessio* czynnika, który w licznych przypadkach wydaje się być całkowicie nieistotny, jest wystarczającym dowodem na konieczność zmiany dotychczasowego stanowiska doktryny<sup>60</sup>.

Polski romanista odnotował dwa możliwe rozwiązania omawianego powyżej problemu, oba jednak w jego ocenie nieprzekonujące. Pierwsze, to ocena *ex post* w zakresie zrealizowania przewagi przez osoby trzecie, drugie, to oszacowanie stopnia prawdopodobieństwa co do braku realizacji tego zagrożenia. Kontynuując wcześniejsze rozważania, autor pisał, że skoro kwestię faktycznego władztwa, w przypadku istnienia możliwości działania na rzecz kilku osób, można rozstrzygnąć dopiero po zrealizowaniu ich przewagi, to istnienie *corpus* można by oceniać *ex post* w zależności od tego, czy osoby te rzeczywiście z niej skorzystały, czy też nie. Zaznaczył jednak, że tego rodzaju zasada byłaby niewystarczająca i nie dawałaby szans na zrealizowanie jej w praktyce. Dodał, że pomijając wspomnianą już sporadyczność występowania takiego problemu, ocena *ex post* odnosiłaby się do władztwa, które istniało w przeszłości, a nie obecnie. Podkreślił stanowczo, że odpowiedź na pytanie, kto aktualnie posiada, nie może być uzależniona od zaistnienia jakiegoś zdarzenia w przyszłości, a istnienie władztwa powinno być oceniane na podstawie takich kryteriów, które istnieją w czasie trwania posiadania<sup>61</sup>.

Leon Piniński wskazał także rozwiązanie alternatywne, które uzależniało uznanie istnienia władztwa od oceny stopnia prawdopodobieństwa tego, że osoby trzecie nie będą na nie wpływać. Przysługującą posiadaczowi możliwość oddziaływania można by odróżnić od możliwości osób trzecich wskazaniem większego lub mniejszego prawdopodobieństwa, że nie skorzystają one ze swojej przewagi. Zgodnie z tym rozumieniem, posiadaczem byłoby się nie tylko wtedy, gdy osoby trzecie w ogóle nie będą w stanie lub nie przeciwstawiać się skutecznie woli władającego, ale już wówczas, gdy zaistnieje prawdopodobień-

<sup>60</sup> *Ibidem*, s. 47–48.

<sup>61</sup> *Ibidem*, s. 48.

stwo, że zaniechają one skorzystania ze swej przewagi. I, jak odnotował dalej L. Piniński, choć użyte przez A. Randę w definicji *corpus possessionis* wyrażenie „wyłącznie” nie pasuje do wprowadzonego tu pojęcia prawdopodobieństwa, to wydaje się, że w rzeczywistości odpowiada ono właśnie temu znaczeniu. Innymi słowy, możliwość wyłącznego wpływu na rzecz w stanowisku A. Randy to taka możliwość, której realizacji, według wszelkiego prawdopodobieństwa, nie stanie na przeszkodzie cudza przewaga<sup>62</sup>.

Uwzględniając dotychczasowe rozważania dotyczące modyfikacji pojęcia *corpus possessionis*, L. Piniński zaproponował odpowiadającą im, luźną, jak to określił, wersję definicji. Doszedł do wniosku, że byłaby to możliwość dowolnego oddziaływania osoby na rzecz; w okresie odnoszącym się do nieodległej, dającej się przewidzieć przyszłości; zarazem możliwość zabezpieczona do pewnego stopnia przed skutkami zdarzeń naturalnych; i jednocześnie możliwość zakładająca brak prawdopodobieństwa co do udaremnienia jej przewagą osób trzecich<sup>63</sup>.

Taka definicja władztwa fizycznego nie była dla L. Pinińskiego jednak ani przekonująca, ani satysfakcjonująca. W odpowiedzi na pytanie, czy tak zdefiniowane władztwo da się łatwo rozpoznać w okolicznościach konkretnego przypadku, uznał, że jest to kwestia co najmniej sporna. Uważał, że stosunek posiadacza względem osób trzecich jest relacją niezwykle trudną do ustalenia na podstawie jej zewnętrznych właściwości. Był zdania, że prawdopodobieństwo respektowania woli podmiotu nie może zależeć od kryteriów subiektywnych, ale powinno opierać się na rozumieniu uznanych i akceptowanych zasad obrotu gospodarczego, a więc zależeć wyłącznie od ogólnych czynników charakteryzujących dany przypadek, takich jak właściwość rzeczy, gospodarczy charakter aktu lub inne. Posiadanie należało zatem traktować jako potwierdzoną doświadczeniem relację względem wszystkich współobywateli, a nie tylko tej czy innej osoby<sup>64</sup>. Wyrażony tu pogląd miał za zadanie z jednej strony podkreślić punkt widzenia L. Pinińskiego, z drugiej zaś wskazywał wyraźnie na różnicę zdań pomiędzy nim a A. Randą, który próbował jedynie zmodyfikować, a nie zaniegować teorię władztwa faktycznego.

<sup>62</sup> *Ibidem*, s. 49, z powołaniem na: **A. Randa** (*Der Besitz...*, s. 303, przyp. 24). Leonowi Pinińskiemu chodziło zapewne o ten fragment przypisu, gdzie A. Randa, odnosząc się do uwagi J. Barona względem jednej z interpretacji F.C. von Savigny'ego, pisał: (pisownia zgodna z oryginałem) „Nicht auf die größere oder geringere Widerstandsfähigkeit gegen Einbruch, sondern auf die Unwahrscheinlichkeit erfolgreicher Eingriffe kommt es also an”.

<sup>63</sup> **L. Piniński**, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 49.

<sup>64</sup> *Ibidem*, s. 50.



Leon Piniński podkreślił krytycznie raz jeszcze, że jeśli posiadanie rozumiane będzie jako „fizyczna” możliwość oddziaływania na rzecz obejmująca prawdopodobieństwo, że jej realizacja nie zostanie udaremniona przewagą osób trzecich, to jeśli takie prawdopodobieństwo nie istnieje – nie ma posiadania. Uważał, że takie rozumienie prowadziłyby do wniosków niedorzecznych i sprzecznych ze zdrowym rozsądkiem<sup>65</sup>. Podał przykłady obrazujące powyższe twierdzenie. Nabycie posiadania dzikiego zwierzęcia, które wpadło w zastawione sidła, byłoby możliwe tylko wtedy, gdyby w momencie usidlenia nie znalazł się w pobliżu kłusownik mający zamiar odebrania zwierzęcia. W takiej sytuacji należałoby przyjąć, że posiadanie nabywa kłusownik, bo wskutek jego fizycznej bliskości względem pułapki byłby uznany za stronę silniejszą. Z kolei na rzeczach, które zostały wniesione do domu lub na pole władającego, można by nabyć posiadanie tylko przy założeniu, że żadna osoba znajdująca się w ich pobliżu, w czasie realizacji tego zlecenia, nie miałaby zamiaru zatrzymania rzeczy dla siebie. Dalej, złodziej, po znalezieniu się w pobliżu rzeczy, które zamierza ukraść, nabyłby ich posiadanie jeszcze przed rzeczywistym uchwyceniem, ponieważ skuteczne dokonanie kradzieży stało się prawdopodobne. Niedorzeczność opisanych przypadków podkreśliły konstatacja – „Posiadanie traciłoby się już na skutek zbliżenia się złodzieja!” – oraz komentarz L. Pinińskiego, że „rozwiązania prawa rzymskiego pozostają na szczęście w całkowitej sprzeczności z owymi fantastycznymi twierdzeniami, do których konsekwentnie prowadzi teoria dominująca”<sup>66</sup>.

## 5. Polemika L. Pinińskiego i R. von Jheringa z A. Randa

W dalszej kolejności L. Piniński odwołał się do uwagi R. von Jheringa<sup>67</sup>, który wytknął stanowisku traktującemu posiadanie jako władztwo fizyczne, że nie uwzględnia ono wpływu różnych okoliczności na *corpus possessionis*, czyli „zewnątrzne ukształtowanie posiadania”<sup>68</sup>. Gdy A. Randa zaoponował, twierdząc, że okoliczności te mają znaczenie także co do oddziaływania na rzecz, to uwaga ta,

<sup>65</sup> *Ibidem*, s. 51.

<sup>66</sup> *Ibidem*.

<sup>67</sup> Rudolf von Jhering (1818–1892). Nota biograficzna, zob. **A. Hollerbach**, „Jhering, Rudolf von”, *Neue Deutsche Biographie* t. 10, Berlin 1974, s. 123–124, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118555367.html#ndbcontent>; stan na 25.01.2021 r.

<sup>68</sup> **R. von Jhering**, *Ueber den Grund...*, s. 187.

zdaniem L. Pinińskiego, była sama w sobie trafna<sup>69</sup>, ale sprzeczna z wcześniej wyrażaną przez A. Randę myślą, że posiadanie jest stanem faktycznym, opartym na doświadczeniu<sup>70</sup>. Leon Piniński po raz kolejny podniósł, że cechy, od których zależy władztwo fizyczne, nie mają nic wspólnego z materią, o której znaczeniu mówią zwyczaj i doświadczenie, ale zależą od przeróżnych okoliczności dotyczących konkretnego przypadku i od indywidualnych właściwości pojedynczych osób. Nieco ironicznie podkreślił, że skoro czynniki takie, jak: przypadkowa, fizyczna bliskość względem rzeczy, czyjeś zdrowie lub choroba, większa lub mniejsza siła fizyczna jakiejś osoby itp. muszą wpływać na *corpus* posiadania, to powinien on rzeczywiście pozostać „fizycznym” władztwem<sup>71</sup>.

Tymczasem, jak zauważył dalej L. Piniński, zewnętrzna strona posiadania została przez A. Randę ujęta w taki sposób, że w zasadzie przestała już odpowiadać pojęciu władztwa „fizycznego”. Przytoczył tu w pierwszej kolejności odpowiedź A. Randy na stanowisko R. von Jheringa. Na słuszną, w ocenie L. Pinińskiego, uwagę niemieckiego prawnika, że „pewność posiadania w żaden sposób nie opiera się wyłącznie na czynniku fizycznym [...] lecz w równie dużym stopniu na czynnikach moralnym i prawnym, tzn. na obawie [...] przed naruszeniem cudzej sfery prawa”<sup>72</sup>, A. Randa zareagował, że okoliczność ta wcale nie dowodzi, iż posiadanie nie jest władztwem faktycznym, ponieważ „władztwo faktyczne osoby sięga tak daleko, jak dalece respektowana jest jej wola”<sup>73</sup>. Leon Piniński przekonany, że kontrargument A. Randy pozbawił tę relację cech władztwa fizycznego<sup>74</sup>, przytoczył *expressis verbis* stanowisko E. Strohała<sup>75</sup>, że „posiadanie jest respektowane nie tylko dlatego, że posiadacz obdarzony jest faktyczną siłą, ale pomimo

<sup>69</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 52. A. Randa, *Der Besitz...*, s. 282, 288.

<sup>70</sup> A. Randa, *Der Besitz...*, s. 288: (pisownia zgodna z oryginałem) „Halten wir uns dies vor Augen, so können wir von unserer Theorie dasselbe sagen, was Jhering, S. 189., von der seinen: Das Dasein des Besitzes ist eine einfache Erfahrungsthat, eine Frage des täglichen Lebens, die jeder Bürger und Bauer beantworten kann, soweit nicht positivrechtliche Singularitäten ins Spiel kommen”.

<sup>71</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 52.

<sup>72</sup> *Ibidem*. R. v Jhering, *Ueber den Grund...*, s. 180: (pisownia zgodna z oryginałem) „Denn die Sicherheit des Besitzes beruht keineswegs bloß auf dem physischen Moment, d.h. auf dem zu seinem Schutz getroffenen Sicherungsmaßregeln, sondern eben so sehr auf dem moralischen oder rechtlichen Moment, d.h. auf der durch den Rechtssinn oder das Gesetz begründeten Scheu vor der Verletzung fremder Rechte”.

<sup>73</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 52. A. Randa, *Der Besitz...*, s. 288: „Unsere Herrschaft reicht so weit, als man unseren Willen respektiert”.

<sup>74</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 53.

<sup>75</sup> Emil Strohal (1844–1914). Nota biograficzna, zob. M. Avenarius, „Strohal, Emil”, *Neue Deutsche Biographie*, t. 25, Berlin 2013, s. 570–571, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd117344192.html#ndbcontent>; stan na 25.01.2021 r.

tego, że mu jej brakuje; [to znaczy, że jest respektowane] z powodu imperatywów, które porządek prawny wiąże z aktem nabycia posiadania”<sup>76</sup>.

Podsumowując tę część rozważań, L. Piniński podkreślił kategorycznie, że teoria F.C. von Savigny’ego, nawet w wersji zmodyfikowanej przez B. Windscheida oraz A. Randę, nie daje się obronić<sup>77</sup>. Trudno jest na jej podstawie zdefiniować pojęcie „władztwa fizycznego”, w szczególności gdy przekroczy ono granice bezpośredniej, fizycznej i bliskiej relacji osoby do rzeczy. Za całkowicie niewystarczający uznał powtarzany przez zwolenników F.C. von Savigny’ego argument, który wynikał w pewnym sensie z bezradności wobec niezadowolających prób zdefiniowania *corpus possessionis*. Uważano mianowicie, że zrezygnowanie z precyzyjnego określenia zewnętrznej strony posiadania jest usprawiedliwione przynależnością posiadania do kategorii faktów i że ostatecznie decydujące w ocenie jego istnienia będzie, zgodne z zasadami rozsądku, uznanie sędziego<sup>78</sup>. Leon Piniński uważał jednak, że bez wskazania *in abstracto* dokładnego znaczenia słów, takich jak „według upodobania”, „bezpośrednie oddziaływanie”, „wyłączne władanie”, trudno będzie sędziemu dokonać właściwej oceny konkretnego przypadku<sup>79</sup>.

## 6. Polemika z L. Goldschmidtem i E.I. Bekkerem

Na zakończenie teoretyczno-krytycznych rozważań, poprzedzających bezpośrednio dogmatyczną analizę nabycia posiadania rzeczy przez zawłaszczenie, L. Piniński odniósł się jeszcze do dwóch modyfikacji pojęcia *corpus possessionis* sformułowanych przez L. Goldschmidta<sup>80</sup> i E.I. Bekkera<sup>81</sup>. Obie odwoływały

<sup>76</sup> Cyt. za L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 53. Zgodzić należało się, zdaniem L. Pinińskiego, także z innymi uwagami E. Strohala, który w teorii A. Randy dopatrzył się szeregu „pojęciowych nieściśłości”. *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 53, przyp. 2.

<sup>77</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 54. Autor rozszerzył tę uwagę także o poglądy O. Wendta (*Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 54, przyp. 1). Zob. O. Wendt, *Rechtssatz und Dogma. Theorie und Praxis*, „Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts”, Bd. 22 (1884), s. 299–415, w szczeg. s. 349–365.

<sup>78</sup> Tak m.in. B. Windscheid, *Lehrbuch...*, s. 500; A. Exner, *Die Lehre...*, s. 90; O. Wendt, *Rechtssatz und...*, s. 351.

<sup>79</sup> L. Piniński, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 55.

<sup>80</sup> Levin Goldschmidt (1829–1897). Nota biograficzna, zob. R. Dietz, „Goldschmidt, Levin”, *Neue Deutsche Biographie*, t. 6, Berlin 1964, s. 617–618, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd119409356.html#ndbcontent>; stan na 25.01.2021 r.

<sup>81</sup> Ernst Immanuel Bekker (1827–1916). Nota biograficzna, zob. D. Lang-Hinrichsen, „Bekker, Ernst Immanuel”, *Neue Deutsche Biographie*, t. 2, Berlin 1955, s. 25, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118655027.html#ndbcontent>; stan na 25.01.2021 r.

się do kryterium zwyczaju społecznego, zgodnego z zasadami rozsądku. Obie zanegował. Potraktował je jako nieudaną próbę znalezienia kompromisu pomiędzy dwoma opozycyjnymi stanowiskami, F.C. von Savigny'ego oraz R. von Jheringa.

Levin Goldschmidt uważał, że „o nabyciu posiadania decyduje aktualna możliwość dowolnego i wyłącznego oddziaływania, ale rozumiana [...] jako idealna, tzn. taka, która zostanie potraktowana jak aktualna na podstawie zgodnego z zasadami rozsądku zwyczaju społecznego [...]”<sup>82</sup>. Leon Piniński uznał, że także z tym sformułowaniem nie można się zgodzić. Uważał, że przez samo określenie aktualnej możności wyłącznego i dowolnego działania na rzecz jako „idealnej”, a nie „aktualnej” nie zaszła w jej rozumieniu żadna zmiana. Argumentował, że zgodnie z typowym rozumieniem tego słowa możliwość ta jest pojęciem o czysto faktycznym znaczeniu – fizycznym władztwem<sup>83</sup>. Jeśli dodanie słowa „idealna” miałoby coś w tym znaczeniu zmienić, to należałoby ustalić, co do której cechy „możliwości” powinien odnosić się przymiotnik „idealna” i dopiero wtedy, zdaniem L. Pinińskiego, udałoby się ową cechę rzeczywiście zanegować. Podobnie, z powołaniem się na A. Randę, uważał, że jeśli słowo to miałoby objąć całą definicję, to idea powyższa upadnie, „ponieważ idealna możliwość [...] właśnie z tego powodu nie jest rzeczywista”<sup>84</sup>. Leona Pinińskiego nie przekonało też wyjaśnienie samego L. Goldschmidta, u którego „idealnie aktualna” oznaczała, zgodnie z przytoczonym powyżej poglądem: „traktowana jak aktualna na podstawie zgodnego z zasadami rozsądku zwyczaju społecznego”. Jak odnotował L. Piniński, według poglądu zgodnego z zasadami rozsądku, za aktualne można uznać tylko to, co rzeczywiście takie jest i zwyczaj społeczny nie może tu nic zmienić. Podsumował krytycznie, że „aktualna możliwość oddziaływania” to kolejna kwestia szeroko dyskutowana wśród prawników, ale zgodny z zasadami rozsądku zwyczaj społeczny, na którym zbudował swą definicję L. Goldschmidt, nie ma z nią nic wspólnego<sup>85</sup>.

<sup>82</sup> **L. Goldschmidt**, *Handbuch des Handelsrecht*, 1. Aufl., Bd. 1, Abth. 2, Erlangen 1868 (uzupełnienie do s. 638 i nast.), s. 1233: (pisownia zgodna z oryginałem) „Für die Frage vom Besitzerwerb entscheidet zwar die gegenwärtige Möglichkeit der beliebigen und ausschließlichen Einwirkung, aber nicht als actuelle, sondern als ideale, d.i. eine solche, welche nach vernünftiger Lebenssitte als eine gegenwärtige betrachtet wird, sollten auch ihrer Realisierung ungewöhnliche, daher nicht voraussehende Hindernisse entgegenstehen”.

<sup>83</sup> **L. Piniński**, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 56.

<sup>84</sup> *Ibidem*, z powołaniem na **A. Randa**, *Der Besitz...*, s. 282, przyp. 5.

<sup>85</sup> **L. Piniński**, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 56.

Podobną próbę, co L. Goldschmidt, podjął też E.I. Bekker. Autor ten uważał, że akt nabycia *corpus possessionis* „powinien nas zbliżyć do rzeczy; to jest takie zachowanie względem rzeczy, które musi wzbudzić w rozsądnym człowieku przekonanie co do możliwości dowolnego, fizycznego na nią oddziaływania”<sup>86</sup>. W ocenie L. Pinińskiego sformułowanie to nie różniło się istotnie od zazwyczaj proponowanych, choć było zdecydowanie mniej przejrzyste. Za słuszne uważał założenie, że przekonanie o nabyciu możliwości fizycznego oddziaływania na rzecz powstanie dopiero wtedy, gdy władztwo to rzeczywiście istnieje. Jednakże, kontrargumentował, możliwość dowolnego, fizycznego działania, we właściwym tego słowa rozumieniu, nie zawsze jest połączona z posiadaniem<sup>87</sup>. Jeśli zatem definicja E.I. Bekkera miałyby stanowić istotną modyfikację dotychczasowej, to powinna objąć także te przypadki, w których właściwego fizycznego władztwa brakuje. Nie jest bowiem do końca zrozumiałe, dlaczego właśnie „rozsądny” człowiek miałby nabyć przekonanie o możliwości dowolnego fizycznego działania także w tych przypadkach, gdzie tej możliwości rzeczywiście brakuje<sup>88</sup>.

## 7. Zakończenie

Teoretyczno-krytyczna polemika L. Pinińskiego z poglądami wybranych przedstawicieli niemieckiej nauki prawa na temat *corpus possessionis* ma dziś charakter wyłącznie historyczny. Zdecydowanie więcej żywoźnego materiału znaleźć można w dalszych częściach monografii, gdzie powyższe rozważania są kontynuowane w oparciu o bogaty materiał źródłowy i uzyskują przez to charakter dogmatyczno-prawny. Tym niemniej docenić należy, podkreślane przez przedstawicieli ówczesnej doktryny, znakomity warsztat polskiego romanisty, świetną orientację w aktualnych poglądach na temat posiadania, a także niezwykle logiczną, wnikliwą i merytoryczną argumentację. Dzięki kazuistycznej perspektywie rozważań i praktycznemu nastawieniu do problematyki *possessio*

<sup>86</sup> **E.I. Bekker**, *Das Recht...*, s. 190: (pisownia zgodna z oryginałem) „[...] die Besitzerwerbshandlung solle uns in die «Nähe der Sache» bringen, d.i. ein solches Verhalten, zu derselben, das in dem vernünftigen Menschen die Ueberzeugung wecken müsse, beliebig fysisch auf sie einwirken zu können”. Zob. krytyczne stanowisko, **A. Randa** (*Der Besitz...*, s. 284, przyp. 10) oraz odpowiedź E.I. Bekkera, sugerującą nieporozumienie (**E.I. Bekker**, *Das Recht...*, s. 190–191, przyp. 3).

<sup>87</sup> **L. Piniński**, *Der Thatbestand...*, Bd. 1, s. 57 z komentarzem, że takie właśnie przypadki w równie małym stopniu pasują tak do definicji E.I. Bekkera, jak i F.C. von Savigny’ego.

<sup>88</sup> *Ibidem*.

polskiemu romanistcie udało się zwrócić uwagę na kruchość abstrakcyjnych argumentów, którymi posługiwali się luminarze ówczesnej nauki. Wniosek ten rozbudza naukową ciekawość co do autorskiej teorii *possessio* L. Pinińskiego, także w kontekście interpretacji rzymskiego materiału źródłowego.

## Bibliografia

### Opracowania

- Avenarius M.**, „Strohal, Emil”, *Neue Deutsche Biographie* 2013/25, Berlin, s. 570–571.
- Bekker E.I.**, *Das Recht des Besitzes bei den Römern: Festgabe an Johann Caspar Bluntschli zum Doktorjubiläum*, Leipzig 1880.
- Bruns C.G.**, *Das Recht des Besitzes im Mittelalter und in der Gegenwart*, Tübingen 1848.
- Cosack K.**, *Der Besitz des Erben*, Weimar 1877.
- Cvetler J.**, „Randa, Antonin von”, *Österreichisches Biographisches Lexikon*, t. 8, Wien 1983, s. 410–411.
- Czech-Jeziarska B.**, *Profesor Leon Piniński – wybitny lwowski uczony przelomu XIX i XX wieku*, w: T. Guz, W. Bednaruk, M.R. Pałubska (red.), *Ius et historia: księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Markiewiczowi*, Lublin 2011, s. 169–192.
- Dajczak W.**, *Romantyczne inspiracje i bariery polskiej dyskusji o posiadaniu w XX wieku*, *Studia Iuridica* 2016/66, s. 75–89.
- Dietz R.**, „Goldschmidt, Levin”, *Neue Deutsche Biographie*, t. 6, Berlin 1964, s. 617–618.
- Exner A.**, *Die Lehre vom Rechtserwerb durch Tradition nach österreichischem und gemeinem Recht*, Wien 1867.
- Gans E.**, *Ueber die Grundlage des Besitzrechts: eine Duplik*, Berlin 1839.
- Goldschmidt L.**, *Handbuch des Handelsrecht*, 1. Aufl., Bd. 1, Abth. 2, Erlangen 1868.
- Hauser L.**, *Stellvertretung im Besitz*, Leipzig 1870.
- Hollerbach A.**, „Jhering, Rudolf von”, *Neue Deutsche Biographie*, t. 10, Berlin 1974, s. 123–124.
- Jhering R. von.**, *Der Besitzwille. Zugleich eine Kritik der herrschenden juristischen Methode*, Jena 1889.
- Jhering R. von.**, *Ueber den Grund des Besitzschutzes: Eine Revision der Lehre vom Besitz*, 2. verbesserte und vermehrte Auflage, Jena 1869.
- Kindel W.**, *Die Grundlagen des römischen Besitzrechts*, Berlin 1883.
- Landsberg E.**, „Windscheid, Bernhard”, *Allgemeine Deutsche Biographie*, t. 43, Leipzig 1898, s. 423–425.
- Lang-Hinrichsen D.**, „Bekker, Ernst Immanuel”, *Neue Deutsche Biographie*, t. 2, Berlin 1955, s. 25.
- Lenz G.**, *Das Recht des Besitzes und seine Grundlagen. Zur Einleitung in die Wissenschaft des Römischen Rechts*, Berlin 1860.
- Liebe V. von.**, *Der Besitz als Recht in thesi. Civilistische Abhandlung*, Braunschweig 1876.
- Meischeider E.**, *Besitz und Besitzschutz: Studien über alte Probleme*, Berlin 1876.
- Nancka G.**, *Szkola naukowa czy tylko kuźnia talentów? Lwowskie środowisko romanistyczne w latach 1857–1939*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 2020/LXXII/2, s. 219–235.
- Nörr D.**, „Savigny, Carl von”, *Neue Deutsche Biographie*, t. 22, Berlin 2005, s. 470–473.

- Pfaff I.**, „Exner, Adolf”, *Allgemeine Deutsche Biographie*, t. 48, Leipzig 1904, s. 456–459.
- Pikulska-Radomska A., Skrzywanek-Jaworska D.**, *Leona hr. Pinińskiego Wprowadzenie do teorii posiadania*, w: A. Lityński, A. Matan, M. Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka (red.), *Verus amicus rara avis est. Studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka*, Katowice 2020, s. 664–676.
- Piniński L.**, *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht. Eine zivilistische Untersuchung*, Bd. 1, Leipzig 1885.
- Piniński L.**, *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht. Eine zivilistische Untersuchung*, Bd. 2: *Sukzession in den Besitz, Besitzerwerb animo solo, Besitzwille, Lehre von den juristischen Willenserklärungen*, Leipzig 1888.
- Randa A.**, *Der Besitz nach österreichischem Rechte, mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes, des preußischen, französischen und italienischen, des sächsischen und züricherischen Gesetzbuches*, Zweite, durchgesehene und durch die Besitzklagen vermehrte Auflage, Leipzig 1876.
- Savigny F.C. von**, *Das Recht des Besizes*, 7. aus dem Nachlasse des Verfassers und durch Zusätze des Herausgebers vermehrte Auflage von Adolf Friedrich Rudorff, Wien 1865.
- Schubert W.**, *Die Entstehung der Vorschriften des BGB über Besitz und Eigentumsübertragung. Ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte des BGB*, Berlin 1966.
- Warnkönig L.A.**, *Institutionis Iuris Romani Privati*, 3. Aufl., Bonnae 1834.
- Wendt O.**, *Rechtssatz und Dogma. Theorie und Praxis*, Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts 1884/22, s. 299–415.
- Wiaderna-Kuśnierz R.**, *Prawo rzymskie na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w okresie międzywojennym (1918–1939)*, Toruń 2015, s. 141–180.
- Windscheid B.**, *Lehrbuch des Pandektenrechts*, 3. Aufl., Bd. 1, Frankfurt a.M. 1887.
- Zdrada J.**, „Piniński Leon Jan (1857–1938)”, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 26, Wrocław 1981, s. 332–337.
- Zielonacki J.**, *Der Besitz nach dem römischen Rechte*, Berlin 1854.

### Strony internetowe

<http://www.biographien.ac.at>; stan na 25.01.2021 r.

<https://www.deutsche-biographie.de>; stan na 25.01.2021 r.

<https://www.ipsb.nina.gov.pl>; stan na 25.01.2021 r.

Dagmara SKRZYWANEK-JAWORSKA

## LEON PININSKI'S DISCUSSION ON *CORPUS POSSESSIONIS* WITH SELECTED REPRESENTATIVES ON THE XIXth CENTURY LEGAL SCIENCE

### Abstract

**Background:** The XIXth century was a time of intense discussion on *possessio*, conducted by the most eminent representatives of the European, mainly German, legal science. The original and positively assessed contribution of Polish legal thought to this polemic was the two-volume work by Leon Piniński, entitled *Der Thatbestand des Sachbesitzerwerbs nach gemeinem Recht*.

**Research purpose:** The aim of the article is to present the theoretical and critical considerations of L. Piniński on *corpus possessionis*, which were included in the introduction to the first chapter of the monograph, devoted to the acquisition of possession by *occupatio*. The author conducted them in the form of a polemic with the views of selected representatives of the XIXth century doctrine, including F.C. von Savigny, B. Windscheid, A. Randa and R. von Jhering.

**Methods:** The article uses the historical and legal method.

**Conclusions:** The theoretical discussion of L. Piniński with the views of selected representatives of legal science on *corpus possessionis* is only of historical nature today. Nevertheless, one should appreciate the excellent workshop of the Polish Romanist, his great knowledge of the views on *possessio* that were current at that time, as well as logical, insightful, and substantive argumentation. These results arouse scientific curiosity for the author's concept of possession, also in the context of interpreting Roman legal sources.

**Keywords:** Leon Piniński, F.C. von Savigny, R. von Jhering, Roman law studies in Poland, *possessio*.